

แนวทางและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง
ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์

Participation in Promoting a Learning Society for Self-sufficiency
of Ban Dai Thep KanChaNa Ubhatham School

ดร.ธนเสฏฐ สุภาภาศ *

รองศาสตราจารย์ ดร.พร้อมพิไล บัวสุวรรณ**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดารัตน์ สารสว่าง**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางและศึกษาองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความพอเพียง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความพอเพียงแก่บุคลากรและครูของโรงเรียน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและขยายเครือข่าย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแปลความหมายข้อมูล การลดทอนข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูล และศึกษาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ เพื่อสร้างข้อเสนอแนะทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง มี 4 ส่วน คือ 1) ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย สังคมแห่งการเรียนรู้ และความพอเพียง 2) กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วม และองค์ประกอบการมีส่วนร่วม 3) บทบาทและกิจกรรม ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบโดยตรง ผู้ตัดสินใจ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ที่ควรรับรู้ และ 4) การประเมินผล เป็นการประเมินผลคุณธรรมของนักเรียน ด้านคุณธรรมหลัก และคุณธรรมสนับสนุน สำหรับองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง พบว่า มี 2 ส่วน คือ 1) ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย ผู้นำการเปลี่ยนแปลง กลุ่มผู้ตัดสินใจ ผู้ดำเนินการ ผู้นำชุมชน ผู้อำนวยการความสะอาดในการดำเนินการ ผู้สนับสนุนและผู้รับรู้ และ 2) ส่วนกระบวนการ ประกอบด้วย การสื่อสาร ขั้นตอนกระบวนการ และเงื่อนไข

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, สังคมแห่งการเรียนรู้, ความพอเพียง

* ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

**อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Abstract

The purposes of this research were to analyze operational guidelines and engagement roles and to explain the operational elements and the participative roles in promoting a learning society for sufficiency awareness. Qualitative research methodology was employed to study participation phenomena in promoting a learning society for raising sufficiency awareness of administrators and teachers. In-depth interviews and focus group discussions were used as methods of data collection. Key informants included school administrators and group of change-leading teachers. Data were analyzed using data interpretation, data reduction, coding, categorizing, grouping into themes and finding relationships of the phenomena to propose guidelines for participation in promoting a learning society for sufficiency awareness.

The findings of this research revealed that Guidelines and roles for participation in promoting a learning society for sufficiency, carried out in 4 parts. First, Content consisted of a learning society and sufficiency. Second, Process consisted of participation process and participation elements. Third, Roles and activities consisted of responsible person, accountable/approver, Consultant, and informed persons. Fourth, Evaluation was an evaluation of student morality and some moral supports. Regarding to Components of operations and participation roles in promoting a learning society for sufficiency, two components were found. First, the content consisted of change agent, regulator/policy maker, Implementer, community leader, facilitator, supporter and Informed. Second, the process part consisted of process components including communication, procedures, and conditions.

Keywords: Participation, Learning society, Sufficiency

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การมีส่วนร่วมนั้นมีความสำคัญ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจศาสตร์และยุทธศาสตร์ที่พึ่งตนเองที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การมีส่วนร่วมนั้นมีเป้าหมายอยู่ที่ความเสมอภาค ความสามารถในการพึ่งตนเอง การพัฒนาคุณภาพชีวิต และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนในชุมชนได้เป็นผู้ริเริ่มและมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยรัฐไม่ต้องเข้าไปควบคุม (วัชรภรณ์ อภิวัชรางกูร, 2546)

ในด้านการบริหารการศึกษา การบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความรู้ มีความสามารถที่แตกต่างกัน ถ้าหากได้มีการนำความรู้ ความสามารถของคนแต่ละคนเข้ามาทำงานร่วมกันย่อมเกิดประโยชน์ต่อองค์กร ตามแนวคิดของ Elton Mayo และ F.J. Roethlisberger แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของกลุ่มพนักงานกับการมีส่วนร่วม กล่าวคือ พนักงานจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อให้พนักงานมีส่วนร่วม (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2534) ในปีเดียวกัน Barnard (1983) นักทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การว่าเกิดจากความร่วมมือของบุคคลในองค์การโดยอาศัยความสามารถของฝ่ายบริหารให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อองค์การนั้น ๆ สามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างความร่วมมือ และการให้ผลตอบแทนที่พึงพอใจในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิด หลักการทางทฤษฎีการบริหารการศึกษาได้ให้น้ำหนักประสิทธิภาพและประสิทธิผลองค์การโดยเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม

นอกจากนี้กระแสของโลกในศตวรรษที่ 21 ยังเน้นความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาบุคคล องค์การ และชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อม มีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชนนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (Holden & Connelly, 2004) หลักการดังกล่าวจึงเป็นแนวทางการบริหารการศึกษาในโลกของศตวรรษที่ 21

การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางปฏิบัติ นำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำรัสเมื่อปี 2554 ว่า “เป้าหมายในการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของคนโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ให้คนมีความสุข โดยต้องคำนึงถึงเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา เชื้อชาติ และภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม แม้ว่าวิถีการพัฒนามีหลากหลาย สิ่งที่สำคัญคือ นักพัฒนาจะต้องมีความรัก ความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการเคารพ ในเพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเกี่ยวข้องกับมนุษยชาติและเป็นเรื่องของจิตใจ” (มูลนิธิมั่นพัฒนา, 2554)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP-Sufficiency Economy Philosophy) เป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นโจทย์สำคัญในการพัฒนาประเทศ ที่ประสงค์ให้คนอยู่อย่างพอเพียง มีภูมิคุ้มกันพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้น การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จะสำเร็จได้ควรอาศัยหลักของการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรจึงจะเหมาะสมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง แนวทางและบทบาทการมีส่วนร่วมควรเป็นอย่างไร รวมถึงองค์ประกอบการดำเนินการของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง เพื่อที่จะได้แนวคิดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงอย่างยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย ยังไม่มีรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ขาดการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะศึกษาองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย เสนอเป็นภาพการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกที่สามารถแก้ไขวิกฤต อาทิ วิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 และการแพร่ระบาดใหญ่ของโรคติดต่อ COVID-19 รวมถึงปัญหาทางสังคมอื่น ๆ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางด้านการศึกษา ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรที่ทรงพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์
2. ศึกษาองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกความพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงมีวิธีการดำเนินการวิจัยที่แตกต่างไปจากการวิจัยทั่ว ๆ ไป เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติการมองโลก ค่านิยม และฐานคิด ของผู้บริหารสถานศึกษา และครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำไปขยายเครือข่ายได้ รวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ก่อเกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของสถานศึกษาและชุมชน (Ethnography) ซึ่งเป็นภาพสะท้อนที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์การมีส่วนร่วม คือ แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์หาคำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากสนามวิจัยเป็นกรณีศึกษา โดยมีรายละเอียดของการวิจัยดังนี้

1. พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัยคือ โรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนอุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงราย เขต 3 เป็นการเลือกแบบเจาะจงเชิงทฤษฎี โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) ผู้บริหารและครู มีลักษณะเป็นกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลงและสามารถนำไปขยายเครือข่ายได้ 2) เป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยให้ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาการศึกษา เป็นผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาแนวความคิดการดำเนินการ การเข้าสู่สนามวิจัยเป็นไปในลักษณะอนุমান คาดคะเนตาม เหตุผลของผู้บริหารสถานศึกษาที่ให้ความสนใจในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงและเป็นแกนนำ ในการขยายผลของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ตามเกณฑ์การเลือก เชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) มีหลักการสำคัญคือ พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยเป็นพื้นที่สอดคล้องกับลักษณะ โครงสร้างทางสังคมที่จะสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง เป็นพื้นที่ ตัวแทนสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การเข้าสู่สนามวิจัย

หลังจากเลือกพื้นที่การวิจัยตามหลักเหตุผลของการเลือกพื้นที่วิจัยแล้ว ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวคำถามหลักที่เป็น Core Questions เพื่อให้เป็นข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นถามเจาะลึก หรือ ขยายความตามที่วางแผนไว้ รวมทั้งสร้างแนวคำถาม (Guideline) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-Depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) หลังจากได้กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน ในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยได้เริ่มการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (ผู้บริหาร และครูกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง) และเริ่มการเก็บข้อมูลโดยใช้คำถามหลักและแนวคำถามที่ได้จากการสังเคราะห์ เอกสารการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ประเมินผล รวบรวม ลดทอน จัดกลุ่มข้อมูล และ วิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การสร้างคำถามหลัก (Core Questions) และแนวคำถาม (Guideline) ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยคำนึงความเหมาะสมโดยสร้างคำถามหลักและแนวคำถามปลายเปิด โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นแนวกำหนดประเด็นคำถามครอบคลุมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ทั้งในด้านแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วม คำถามหลักและแนวคำถามดังกล่าว ทำให้ได้มาซึ่ง แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงที่เหมาะสม เชิงทฤษฎีรากฐาน โดยคำถามหลักและแนวคำถามที่สร้างขึ้น (ซึ่งคำถามหลักและแนวคำถาม ผ่านการ try out และการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว) ผู้วิจัยนำไปประกอบการเก็บข้อมูลทั้งการสัมภาษณ์ระดับลึกและการจัด สนทนากลุ่ม ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป

3. ผู้ให้ข้อมูลหลักและการติดต่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่เป็นกลุ่มผู้นำ การเปลี่ยนแปลง จำนวน 8 คน และครูในพื้นที่สนามวิจัยที่เป็นกลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง จำนวน 30 คน การติดต่อและการเข้าสู่สนามวิจัย โดยขอความอนุเคราะห์นัดหมายการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ และหนังสือเชิญ ร่วมการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยและความไว้วางใจก่อนที่จะสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง

ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่ายและเป็นผู้บริหารในสังกัดกลุ่มเครือข่ายและโรงเรียนเป้าหมาย สร้างความไว้วางใจในลักษณะของคนใน สำหรับการสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ผ่านกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระดับกลุ่มของกลุ่มเครือข่ายและโรงเรียนในฐานะผู้ร่วมงานเป็นเวลากว่า 2 ปี เพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงแนวทางการบริหารสถานศึกษา

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักนี้เป็นไปในลักษณะการคัดเลือกด้วยวิธี Snowball Sampling Technique กล่าวคือถามไปเรื่อย ๆ จนทราบตัวผู้กล่าวถึงมากที่สุดที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนเป้าหมาย ผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์และมีคุณสมบัติในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงพร้อมที่จะนำไปขยายเครือข่ายการพัฒนาได้ พร้อมทั้งจะให้การช่วยเหลือบอกข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ถอดความ สะท้อนเป็นมโนทัศน์ก่อนจะนำมโนทัศน์แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์ไปสนทนากลุ่มผู้บริหารโรงเรียนเครือข่าย ผู้ที่มีประสบการณ์การบริหารอย่างน้อย 10 ปี ขึ้นไป และมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป จำนวน 8 คน เพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของมโนทัศน์ที่จะอธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงของโรงเรียนบ้านด้ายเทพกาญจนาอุปถัมภ์

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วงปีการศึกษา 2561 - 2562 ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2561 ถึงเดือนธันวาคม 2562 รวมระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย 1 ปี 7 เดือน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก (In-Depth Interview) และการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) รายละเอียดของการดำเนินการมีดังนี้

5.1 การสัมภาษณ์ระดับลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ซึ่งเลือกมาโดยวิธีการเลือกเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) (Strauss and Corbin, 1990) วิธีการนี้จะไม่มีการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของผู้ให้สัมภาษณ์ล่วงหน้า เมื่อสัมภาษณ์รายแรกแล้วผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทันทีเพื่อสร้างมโนทัศน์ และจัดหมวดหมู่ให้กับมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นจึงไปสัมภาษณ์รายต่อไป เป็นผู้ให้ข้อมูล จนกว่าข้อมูลที่ได้เชื่อได้ว่าจะได้ข้อมูลที่แตกต่างไปจากเดิมของกลุ่มมโนทัศน์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่ผ่านมา ส่วนการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์รายต่อไป คำถึงความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมโนทัศน์ การเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เช่นนี้ดำเนินไปจนกระทั่งการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วผู้วิจัยมั่นใจว่าแบบแผนต่าง ๆ ของกลุ่มมโนทัศน์ที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน จนเป็นแบบแผนที่แน่นอน แม้จะสัมภาษณ์รายอื่น ๆ ต่อไปก็จะได้ข้อมูลใหม่เพิ่มเติมอีก การค้นหาความจริงอย่างเป็นระบบนี้ผู้วิจัยไม่ขึ้นทางตรงและทางอ้อมให้ผู้ให้ข้อมูลตอบไปแนวทางที่ผู้วิจัยต้องการ แต่อาจจะขอให้ผู้ให้ข้อมูลให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้งและตรวจสอบความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการตรวจสอบและสรุปประเด็นตามแนวคำถามเป็นระยะ ๆ พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมในการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยมุ่งหาข้อสรุปของกลุ่มทั้งส่วนที่เป็นจริงแท้คน ฐานคิดของผู้ให้ข้อมูลหลัก การเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วม บทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงในฐานะการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและโรงเรียนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) เพื่อสามารถอธิบายองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงด้วยการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่ม

วิธีการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นวิธีการศึกษาข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นพลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) เป็นสิ่งกระตุ้นให้แต่ละคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและทัศนะของตนเองอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยความคิดเห็นของคน ๆ หนึ่งในกลุ่มอาจไปกระตุ้นให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มพูดและแสดงความคิดเห็นของตนออกมา โดยใช้หลักการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม (Group Interaction) เป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาเป็นกลุ่มตัวแทนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มที่ใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก และมีความยินดีเข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง และอธิบายองค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการศึกษาข้อมูล (Lofland, 1971; Delamont, 1992 อ้างถึงใน นิศา ชูโต, 2548) จากการสัมภาษณ์ สังเกตและจดบันทึกการสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยบันทึกไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหรือศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป การสนทนากลุ่มครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงยุติการศึกษาข้อมูลหลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น 2) การจัดระบบเอกสารข้อมูลดิบที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม และ 3) กิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทั้ง 3 กิจกรรมมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน คือ 1) การลดทอนข้อมูล 2) การแสดงข้อมูล และ 3) การสร้างข้อสรุปและยืนยันผล เป็นการสังเคราะห์ ปะติดปะต่อข้อสรุปย่อในช่วงแรก ๆ เข้าด้วยกันเป็นบทสรุป และตรวจสอบยืนยันเป็นผลสรุปการวิจัยช่วงสุดท้าย เป็นการพัฒนาข้อสรุปย่อ ๆ ไปสู่ข้อสรุปใหญ่ ๆ เรื่อยขึ้นไป และพัฒนาทฤษฎีจากสภาพเฉพาะ ไปสู่ข้อสรุปทั่วไป (Generalized) จนกลายเป็นแนวคิดทฤษฎีรากฐาน (Grounded Theory) (นิศา ชูโต, 2548; สุกางค์ จันทวานิช. 2548)

7. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลพิจารณาจากแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม รวมทั้งผู้วิจัยด้วยกันที่เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลระหว่างผู้วิจัยด้วยกัน เป็นเทคนิคการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation Techniques) คือ 1) ด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบถึงความถูกต้องของข้อมูล โดยพิจารณาจาก แหล่งเวลา และผู้ให้ข้อมูล เช่น สังเกต สัมภาษณ์ ในเวลาที่ต่างกัน ต่างสถานที่แต่เนื้อหากการสัมภาษณ์เป็นเรื่องเดียวกัน แหล่งบุคคล คือ สังเกต สัมภาษณ์บุคคลที่หลากหลายในประเด็นเดียวกัน ว่าข้อมูลสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร และ 2) ด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) เป็นการตรวจสอบการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายวิธี ทั้งการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เพื่อยืนยันข้อมูลในภาพรวมของกลุ่มไปพร้อมกัน รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลกับเอกสารที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นเดียวกัน

สรุปผลการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีหลักการมีส่วนร่วม (Participation) ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ในการบริหารและการพัฒนา นอกจากนี้แล้ว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564 มีหลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญ คือ ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ดังนั้น การพัฒนาผู้เรียนให้ดำเนินชีวิตโดยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง จึงเป็นโจทย์สำคัญของการพัฒนา จากข้อค้นพบของงานวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. แนวทางการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงพบว่า ประกอบไปด้วย 4 ส่วน คือ 1) เนื้อหา (Content) 2) กระบวนการ (Process) 3) บทบาทและกิจกรรม (Roles and activities) และ 4) การประเมินผล (Evaluation) ดังนี้

1.1 ส่วนเนื้อหา (Content) ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ 1) สังคมแห่งการเรียนรู้ และ 2) ความพอเพียง

1.1.1 สังคมแห่งการเรียนรู้ โรงเรียนได้ดำเนินการโดยมีฐานคิดจากการพัฒนาองค์การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยนำแนวคิดวินัย 5 ประการ ของ Senge (1990) มาเป็นพื้นฐานในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ 1) สร้างความรอบรู้ในเรื่องความพอเพียง ให้กับบุคลากร 2) วางแผนเป็นแบบแผนความคิดอ่านในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียง 3) แบ่งปันแนวคิดและภาพอนาคตของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต 4) บุคลากรมีการเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อการพัฒนาตนเองและองค์กร โดยผ่านการพูดคุย (Dialogue) การอภิปราย (Discussion) และใช้กระบวนการ PLC (Professional Learning Community) ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา และ 5) ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ รอบด้าน เพื่อการพัฒนาและการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ 1) สร้างให้ทุกคน (ครู บุคลากร นักเรียน) เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รักการเรียนรู้ เรียนรู้ตลอดเวลา ใฝ่เรียนรู้ 2) นำความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการ PLC และสร้างเป็นองค์ความรู้ที่ตกผลึกเป็นความคิดรวบยอด (Concept) ในการพัฒนาองค์การ และการจัดการเรียนรู้ 3) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งในระดับห้องเรียน และนอกห้องเรียน และ 4) จัดการเรียนรู้ที่หลากหลายผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติ (Active Learning) ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ รักการเรียนรู้ และใฝ่เรียนรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ยินดีที่จะแสดงทัศนะความคิดเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

1.1.2 ความพอเพียง โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ประสงค์ให้ผู้เรียนเป็นบุคคลคุณธรรมโดยมีคุณธรรมหลัก (Core Moral) คือ 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล และ 3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม โดยมีคุณธรรมสนับสนุน (Support) คือ 1) ระเบียบ วินัย 2) จิตอาสา/จิตสาธารณะ 3) ซื่อสัตย์ สุจริต 4) ใฝ่เรียนรู้ และ 5) รักความเป็นไทย

สำหรับการดำเนินงานให้บุคลากรและผู้เรียนให้เป็นบุคคลพอเพียง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมหลัก และคุณธรรมสนับสนุน อาศัยการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้มีส่วนร่วมได้แก่ 1) Change agent คือ ผู้นำหรือแกนนำการเปลี่ยนแปลง 2) Regulator/Policy Maker คือ ผู้ตัดสินใจ หรือผู้กำหนดนโยบาย 3) Implementer คือ ผู้ดำเนินการ 4) Community Leader คือ บุคคลสำคัญในชุมชน 5) Facilitator คือ ผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินการ 6) Supporter คือ ผู้สนับสนุน และ 7) Informed คือ ผู้เรียนรู้ หรือผู้ควรรับรู้

1.2 กระบวนการ (Process) ประกอบไปด้วย 1) กระบวนการมีส่วนร่วม และ 2) องค์ประกอบกระบวนการมีส่วนร่วม

1.2.1 กระบวนการมีส่วนร่วม โรงเรียนมีกระบวนการมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่ 1) ร่วมรับฟัง เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับฟังข้อมูลข่าวสาร นโยบาย และแนวทางการดำเนินงาน 2) ร่วมกำหนดบทบาท เป็นการแสดงความคิดเห็นร่วมในการกำหนดบทบาทให้แต่ละบุคคลในการปฏิบัติงาน เป็นการมอบหมายหน้าที่ในการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ กิจกรรม ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ 3) ร่วมดำเนินการ การดำเนินงานตามโครงการ กิจกรรม ควรร่วมกันดำเนินการทำงานกันเป็นทีมเพื่อประสิทธิภาพงานและประสิทธิผล 4) ร่วมสรุปและประเมินผล เมื่องานสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการทุกฝ่ายงานในแต่ละบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมสะท้อนผลการดำเนินงานและสรุปผล ส่วนการประเมินผลงานนั้นทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมินตั้งแต่ ก่อนเริ่มโครงการ ระหว่างการดำเนินงาน และภายหลังเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงงานตลอดระยะเวลาในการดำเนินงาน 5) ร่วมปรับปรุง พัฒนา เป็นการให้บุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เสนอแนวคิด ปรับปรุงงาน จากข้อค้นพบ ข้อที่ควรแก้ไขในส่วนของการสรุปและประเมินผล เพื่อที่จะได้ป้องกันปัญหาและป้องกันความเสี่ยงในการดำเนินโครงการ กิจกรรมครั้งต่อไป และ 6) ร่วมชื่นชม เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานของบุคลากร และให้ขวัญ กำลังใจในการปฏิบัติงาน

1.2.2 องค์ประกอบกระบวนการมีส่วนร่วม ข้อสรุปที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้ 1) การสื่อสาร จะต้องสื่อสารสองทาง (Two Way Communication) เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้กำหนดนโยบาย หรือผู้นำและผู้ปฏิบัติ รวมถึงผู้สนับสนุนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะต้องสื่อสารชัดเจนและเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องซักถามเพื่อความเข้าใจในนโยบาย แนวทางการดำเนินงาน และเป้าประสงค์ของการดำเนินงาน 2) ขั้นตอน กระบวนการจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ (1) วางแผน (2) ดำเนินการ (3) สรุปและประเมินผล และ (4) รับผลประโยชน์ร่วม และ 3) เงื่อนไขการเข้ามามีส่วนร่วม เป็นข้อจำกัดและความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้องที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เช่น เวลาและการปฏิบัติภารกิจหน้าที่ประจำวันของผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ที่มี และฐานะบทบาททางสังคม

1.3 บทบาทและกิจกรรม (Roles and Activities) ผลวิจัยสรุปได้ว่าผู้เกี่ยวข้องควรมีบทบาทและกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ภายใต้ข้อจำกัดและเงื่อนไขส่วนบุคคล และหน้าที่ในความรับผิดชอบ ซึ่งข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ชี้ชัดว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทที่ควรดำเนินการ ผลวิจัยชี้ว่า บทบาทและกิจกรรม (Roles and Activities) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อคนพอเพียง ควรนำ RACI Model มาช่วยในการกำหนดบทบาทและกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) R: Responsible คือ ผู้รับผิดชอบโดยตรง คือ ผู้ที่เป็นเจ้าของโครงการหรือเป็นเจ้าของปัญหาหรือเรื่องที่จะดำเนินการ 2) A: Accountable/Approver คือ ผู้ตัดสินใจ หรือผู้อนุมัติโครงการ กิจกรรมให้ดำเนินการ กล่าวคือ

เป็นผู้ลงนามอนุมัติให้ดำเนินการ 3) Consulted คือ ผู้ให้คำปรึกษาในการให้ข้อมูลและ/หรือความสามารถที่จำเป็นในการทำงาน และ 4) Informed คือ ผู้ที่ควรรับรู้ กล่าวคือ ต้องได้รับแจ้งถึงผลการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น แต่ไม่จำเป็นต้องพิจารณาเป็นกลุ่มที่ควรรับรู้ด้านข้อมูลการดำเนินการ สรุปบทบาทผู้มีส่วนร่วมได้ตาม RACI Model ได้ดังภาพ 1

Role (บทบาท) Task / Activities (งาน/กิจกรรม)	ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง		ผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม
	ผู้บริหารสถานศึกษา, คณะกรรมการการศึกษาฯ, (Regulator/Policy maker)	ผู้บริหารสถานศึกษา,ครู และนักเรียน (Change agent and Implementer)	ผู้นำชุมชน, อปท., องค์การ ภาครัฐและหน่วยงาน เอกชนอื่น (Prime, Facilitator and Supporter)
กำหนดนโยบาย	R/A	R	I
วางแผน	R/A	R/I	I
ให้คำปรึกษา	R/A/C	I	I
ตัดสินใจ	R/A	I	I
ประสานงาน/ดำเนินการจัด การเรียนรู้/เรียนรู้ ความพอเพียง	I	R/I	I
สรุปและประเมินผล	I	R/I	I
รับรู้และให้การสนับสนุน	R/A/I	I	R/C/I
สนับสนุนงบประมาณและ ทรัพยากรในการดำเนินงาน	R/A/I	I	I
ส่งเสริม สนับสนุน องค์ความรู้ ท้องถิ่น	C/I	I	R
สนับสนุนแหล่งเรียนรู้	C/I	I	R
ให้ขวัญและกำลังใจ	R	I	R
R: Responsible (รับผิดชอบโดยตรง)	A: Accountable/Approver (ตัดสินใจ)	C: Consulted (ให้คำแนะนำ)	I: Informed (ให้รับรู้)

ภาพ 1 RACI Model การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง

1.4 การประเมินผล (Evaluation) ผู้ให้ข้อมูลมุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ คือการวัดผลสัมฤทธิ์ด้านคุณธรรมของผู้เรียน ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ผลการวิจัยชี้ว่า โรงเรียนควรยึดมั่นในคุณธรรมหลัก ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) พอประมาณ 2) มีเหตุผล และ 3) มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม โดยมีคุณธรรมสนับสนุนที่ค้นพบในสนามวิจัยที่ควรดำเนินการอย่างเร่งด่วน คือ 1) ระเบียบ วินัย 2) จิตอาสา จิตสาธารณะ 3) ซื่อสัตย์ สุจริต 4) ใฝ่เรียนรู้ และ 5) รักความเป็นไทย

ในส่วนของการประเมินผลนี้ ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มไว้ว่า ควรให้สถานศึกษาได้กำหนดเป้าหมายคุณธรรมของสถานศึกษา ตามสภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาที่ต้องการพัฒนาผู้เรียน ไม่ควรกำหนดเป้าหมายคุณธรรมมากเกินไปจนความจำเป็น ควรกำหนดเป้าหมายคุณธรรมของสถานศึกษาประมาณ 1-3 เป้าหมาย ที่เป็นปัญหามากที่สุด เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนให้เห็นผลที่สุด เป็นอัตลักษณ์สถานศึกษา สรุปได้ว่า สถานศึกษาควรดำเนินการ 1) กำหนดเป้าหมายคุณธรรม ความดี 2) กำหนดเกณฑ์การวัดผลเชิงพฤติกรรม 3) ดำเนินการบันทึก รวบรวมความดี และ 4) สร้างความเชื่อมั่นในความดีของผู้เรียนโดยรับรองความดีจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้

2. องค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างจิตสำนึกความพอเพียง

2.1 องค์ประกอบของการดำเนินงานและบทบาท ด้านเนื้อหา เมื่อวิเคราะห์บทบาทของการมีส่วนร่วมสามารถสรุป จัดหมวดหมู่ผู้มีส่วนร่วมได้ 7 องค์ประกอบ และมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

2.1.1 Change Agent คือ ผู้นำ หรือแกนนำการเปลี่ยนแปลง หรือ ผู้ที่เป็นเจ้าของโครงการ กิจกรรม หรือปัญหาที่จะดำเนินการ กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นผู้มองเห็นปัญหา และเสนอโครงการ กิจกรรม เพื่อดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มครูและนักเรียนที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีบทบาทสำคัญ คือ เสนอนโยบายให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจ วางแผนการดำเนินงาน ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง จัดการเรียนรู้ และเรียนรู้วิถีความพอเพียง

2.1.2 Regulator/Policy Maker คือ กลุ่มผู้ตัดสินใจ ลงนามคำสั่ง หรือกำหนดนโยบาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยบังคับบัญชาเหนือขึ้นไป มีบทบาทสำคัญ คือ กำหนดและตัดสินใจในนโยบาย วางแผนการดำเนินงาน ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนทั้งทางด้านของงบประมาณ สื่อ วัสดุ ในการดำเนินการ รวมทั้งการให้ขวัญกำลังใจ

2.1.3 Implementer คือ ผู้ดำเนินการ กลุ่มนี้ได้แก่ กลุ่มครูผู้ปฏิบัติการ และนักเรียน ที่พร้อมจะดำเนินการตามโครงการ กิจกรรม มีบทบาทสำคัญ คือ ร่วมในการวางแผน ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการจัดการเรียนรู้ และเรียนรู้เรื่องความพอเพียง และประเมินผลการดำเนินงาน

2.1.4 Community Leader คือ บุคคลสำคัญในชุมชน ได้แก่ ผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพ นับถือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลที่ดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างได้ และเป็นผู้นำชุมชน สำหรับงานวิจัยนี้ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนันในตำบล ผู้นำศาสนา มีบทบาทสำคัญ คือ รับรู้และให้การส่งเสริมสนับสนุน องค์ความรู้ท้องถิ่น ปรัชญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ และให้ขวัญกำลังใจ

2.1.5 Facilitator คือ ผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินการ การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง งานวิจัยค้นพบว่า ผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินการ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะครู ผู้บริหาร ที่จะอำนวยความสะดวกให้ ครูผู้ปฏิบัติการ คณะทำงาน และนักเรียนได้เรียนรู้ และฝึกฝนในเรื่องความพอเพียง มีบทบาทสำคัญ คือ ร่วมวางแผน ประสานงานดำเนินการจัดการเรียนรู้ เรียนรู้ สรุปและประเมินผล และให้การสนับสนุนผู้เรียน

2.1.6 Supporter คือ ผู้สนับสนุน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ราษฎรชาวบ้าน องค์การศาสนา องค์การภาครัฐและหน่วยงานอื่น ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา ให้บรรลุเป้าหมาย โดยมีบทบาทสำคัญคือ รับรู้และให้การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากรในการดำเนินงาน รวมถึงองค์ความรู้ท้องถิ่น และการให้ขวัญและกำลังใจ

2.1.7 Informed คือ ผู้เรียนรู้ หรือผู้รับรู้ ได้แก่ นักเรียน ผู้ปกครอง และครู ที่จะต้องรับรู้และเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงและการฝึกปฏิบัติตนให้อยู่บนวิถีความพอเพียง โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

2.2 องค์ประกอบในด้านกระบวนการ ได้แก่ การสื่อสาร ขั้นตอนกระบวนการ และเงื่อนไขอธิบายได้ดังนี้

2.2.1 การสื่อสาร ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง จะสำเร็จได้จะต้องใช้วิธีการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่าง ผู้ส่งสาร (เจ้าของโครงการ) และผู้เกี่ยวข้องที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมได้ซักถามให้เกิดความเข้าใจตรงกัน

2.2.2 ขั้นตอนกระบวนการ ในส่วนนี้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ข้อค้นพบจากการวิจัย พบว่า ผู้เกี่ยวข้องควรได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้มีความรู้สึกมีส่วนร่วมถึงขั้นอำนาจเป็นของประชาชน (Degree of Citizen Power) ตามแนวคิดของ Arnstein (1969)

2.2.3 เงื่อนไข อย่างไรก็ตามผู้เกี่ยวข้องมีข้อจำกัดในการเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ ผู้เกี่ยวข้องมีภาระหน้าที่อื่นที่ต้องดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของผู้เกี่ยวข้องที่ต่างกัน ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีเงื่อนไขในการเข้ามามีส่วนร่วม คือ 1) ความมีอิสระในการเข้ามามีส่วนร่วม หมายถึง เวลาและวิกฤตของผู้เกี่ยวข้องที่ไม่อาจเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ และ 2) ความรู้สึกเสมอภาคในการเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ก็เพราะความแตกต่างกันของฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ และอาชีพนั่นเอง ดังนั้นบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วม ผลการวิจัยจึงได้ชี้ชัดว่า ควรกำหนดบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ตามแนวทาง RACI Model

สำหรับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ประกอบไปด้วย 1) ผู้มีส่วนร่วมประกอบด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บังคับบัญชา โดยแต่ละส่วนควรมีส่วนร่วมดังนี้ (1) ครู ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมดำเนินการประสานงาน ร่วมปฏิบัติตนบนวิถีพอเพียง ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ความพอเพียง (2) นักเรียน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ ร่วมฝึก ร่วมประเมิน ร่วมประสานงาน ร่วมเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ร่วมปฏิบัติตนบนวิถีความพอเพียง (3) ผู้ปกครอง ร่วมรับรู้ ร่วมส่งเสริม ร่วมทำตัวเป็นแบบอย่างบนวิถีความพอเพียง (4) ผู้นำชุมชน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมส่งเสริมดำเนินการโครงการ/กิจกรรม ร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (5) ราษฎรชาวบ้าน ร่วมเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ร่วมเป็นวิทยากรเผยแพร่องค์ความรู้ (6) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมสร้างแหล่งเรียนรู้ความพอเพียง และร่วมสนับสนุนงบประมาณ และ (7) ผู้บังคับบัญชาให้การสนับสนุน ให้ขวัญกำลังใจ และกำหนดนโยบาย 2) กระบวนการมีส่วนร่วม คือทุกฝ่ายจะต้อง ร่วมรับฟังข่าวสาร ร่วมรับรู้ ร่วมกำหนดบทบาทหน้าที่ ร่วมดำเนินการ ร่วมสรุปผล ร่วมปรับปรุงแก้ไขพัฒนา ร่วมชื่นชมให้ขวัญกำลังใจ 3) องค์ประกอบความสำเร็จ ได้แก่ การสื่อสาร ขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วม และเงื่อนไขการมีส่วนร่วม 4) เป้าหมายคุณธรรม ต้องกำหนดเป้าหมาย คุณธรรม คือ พัฒนาผู้เรียนให้มีเหตุผล มีความพอประมาณ และมีทักษะการสร้างภูมิคุ้มกันในตัว เป็นผู้รักษาระเบียบวินัย มีจิตอาสา ซื่อสัตย์ สุจริต ใฝ่เรียนรู้ มีศีลธรรม และรักความเป็นไทย และ 5) การวัดผลสัมฤทธิ์คุณธรรม สามารถดำเนินการได้โดยการกำหนดเป้าหมายความดี กำหนดเกณฑ์การวัดเชิงพฤติกรรม บันทึกร่องรอยความดี และ มีการรับรองความดีของผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย ผู้วิจัยมีประเด็นที่นำมาอภิปรายคือ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ควรนำ RACI Model มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เนื่องจากโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาในระดับอื่น ๆ สามารถดำเนินงานให้เกิดประสิทธิผลสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ดังนี้

การดำเนินงานและบทบาทการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง สถานศึกษาควรนำแนวคิดวินัย 5 ประการ ของ Senge (1990) มาเป็นหลักในการดำเนินการ เนื่องด้วยวินัย 5 ประการ ของ Senge (1990) สามารถทำให้บุคลากรของสถานศึกษามีวินัยในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง คือ 1) การสร้างความรอบรู้แห่งตนในเรื่องความพอเพียง 2) การออกแบบและการวางแผนการดำเนินการโครงการ กิจกรรมการเรียนรู้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม 3) เป็นการแบ่งปันแนวคิดและการฉายภาพอนาคตของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลพอเพียง มีคุณธรรม และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินการในชีวิต 4) เป็นการส่งเสริมให้บุคลากรเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาตนเองและองค์กรผ่านการพูดคุย อภิปราย จากกระบวนการ PLC ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา และ 5) เป็นการส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบ รอบด้าน เพื่อพัฒนาและจัดการการเรียนรู้ พัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ด้านความพอเพียง เป็นที่ทราบกันแล้วว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหนทางรอดในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ และโรคระบาดอุบัติใหม่ที่เกิดขึ้น ดังนั้น การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ ต่อสังคมจึงเป็นความจำเป็นที่สถานศึกษาต้องดำเนินการ เนื่องด้วยการปลูกฝังคุณธรรมผู้เรียนนั้น เป็นการสร้างคนดีสู่บ้านเมือง ในการปลูกฝังคุณธรรมสถานศึกษาควรปลูกฝังคุณธรรมเป็น 2 ด้าน คือ 1) คุณธรรมหลัก ได้แก่ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) คุณธรรมสนับสนุน เพื่อสร้างคุณลักษณะสำคัญให้กับผู้เรียน เช่น ระเบียบวินัย จิตอาสา ซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่เรียนรู้ และรักความเป็นไทย

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลคุณธรรม มีความพอเพียง จึงจำเป็นต้องให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม การที่สถานศึกษาจะดึงคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจะต้องรู้จักคน เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนเกิดประสิทธิผลและสำเร็จได้ตามเป้าประสงค์ ผู้มีส่วนร่วมควรเข้ามามีบทบาท หน้าที่ ตามขอบข่ายภาระงาน และอำนาจหน้าที่ที่ควรเป็น เช่น ผู้นำชุมชน กลุ่มแกนนำ กลุ่มผู้ตัดสินใจ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้อำนวยความสะดวก กลุ่มสนับสนุน กลุ่มผู้ควรรับรู้หรือควรรู้ ในสิ่งที่กำลังดำเนินการพัฒนาของสถานศึกษา สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วมสถานศึกษาจะต้องเริ่มตั้งแต่ 1) ร่วมรับฟัง กล่าวคือ สถานศึกษาควรรับฟังความคิดเห็นและเสียงสะท้อนทางทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกี่ยวกับนโยบาย แนวคิด รวมถึงแนวทางการดำเนินการ และเป้าหมายที่ต้องการที่ไปให้ถึง 2) ร่วมกำหนดบทบาท เป็นการกระจายอำนาจความรับผิดชอบของบุคคลในการดำเนินงานอย่างเหมาะสมตามความรู้ความสามารถและบทบาทหน้าที่ที่พึงกระทำได้ และ 3) ร่วมดำเนินการในกิจกรรมหรือโครงการ แบบทำงานเป็นทีม เพื่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการ นอกจากนั้นจะต้องร่วมสรุปและประเมินผล เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาในการดำเนินงานในครั้งต่อไป สิ่งที่ขาดไม่ได้คือ การร่วมชื่นชมผลงาน เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และการให้ขวัญกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน

การมีส่วนร่วมนั้นสถานศึกษาจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม อันได้แก่ 1) การสื่อสารจะต้องสื่อสารให้เกิดความเข้าใจตรงกันถึงเป้าหมายของการพัฒนาองค์การและการพัฒนาคุณธรรมผู้เรียน เป็นการสื่อสารสองทางระหว่างผู้กำหนดนโยบาย/ผู้นำ และผู้ปฏิบัติ รวมถึงผู้ที่ควรรับรู้ในงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ และ 2) การดำเนินการต่าง ๆ จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (3) การมีส่วนร่วมในการสรุปและประเมินผล (4) การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนา และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงข้อจำกัดและความรู้สึกรู้สีกของผู้เกี่ยวข้องที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ และบทบาททางสังคม

ผลการวิจัยเสนอให้นำ RACI Model มาช่วยในการกำหนดบทบาทและกิจกรรมนั้นเนื่องด้วย เป็นการตอบสนองข้อจำกัด ความสามารถ และบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนั่นเอง กล่าวคือ สถานศึกษาจะต้องวิเคราะห์ถึงบทบาท หน้าที่และอำนาจ ที่พึงจะมอบให้ใครตามความรู้ความสามารถ เช่น ผู้รับผิดชอบโดยตรงในโครงการและกิจกรรมนั้น ๆ คือใคร ใครคือผู้สนับสนุน ตัดสินใจ และใครคือผู้ควรดำเนินการ และใครควรรับรู้ เพื่อให้กิจกรรมนั้น ๆ สมฤทธิ์ผล จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตามแนวคิดของ Arnstein (1969) ทั้งในส่วนของผู้มีส่วนร่วมโดยตรง และผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อม 1) ผู้มีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ บุคลากรในองค์การ และ 2) ผู้มีส่วนร่วมโดยอ้อมคือ บุคคลและองค์กรภายนอกนั่นเอง เมื่อจำแนกผู้มีส่วนร่วมทั้งสองภาคส่วนแล้ว สถานศึกษาจะต้องวิเคราะห์งานเพื่อจำแนกงานเหล่านั้นว่าใครหรือฝ่ายใดควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เพื่อกำหนดบทบาทให้ผู้มีส่วนร่วมได้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น การกำหนดนโยบาย การวางแผน การให้คำปรึกษา การตัดสินใจ การประสานงาน การดำเนินงาน การสนับสนุน การส่งเสริม การสรุปผล และการให้ขวัญและกำลังใจ

ดังนั้นในแต่ละกิจกรรม สถานศึกษาจะต้องวิเคราะห์ได้ว่า งานใดหรือกิจกรรมใด ใครคือผู้รับผิดชอบโดยตรง (R: Responsible) ใครคือผู้ตัดสินใจ (A: Accountable/Approver) ผู้ให้คำปรึกษาให้คำแนะนำคือใคร (C: Consulted) และผู้ที่ควรรับรู้ในเรื่องรานั้น ๆ คือใคร (I: Informed) ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษา

เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยการนำ RACI Model มาปรับใช้อย่างเหมาะสมนั่นเอง อย่างไรก็ตามการวิจัยชี้ชัดว่า การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียงมุ่งประเด็นไปที่การสร้างคนดีสู่บ้านเมือง โดยพัฒนาคุณธรรมให้กับผู้เรียน ผลการวิจัยชี้ชัดว่า สถานศึกษาควรกำหนดเป้าหมายคุณธรรมตามความจำเป็นแบบพอเพียงและมีอิสระในการกำหนดเป้าหมายและพัฒนาผู้เรียนตามสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาให้มากที่สุดและสามารถกำหนดเป็นอัตลักษณ์ของสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อความพอเพียง เป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนา จะเห็นได้ว่าความสำเร็จจากข้อค้นพบของงานวิจัย คือ การสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะซึ่งเป็นผลมาจากข้อค้นพบในการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ดังนี้

1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรกำหนดนโยบายให้สถานศึกษากำหนดเป้าหมายความดีในการพัฒนาผู้เรียนในบริบทที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีของบ้านเมือง

1.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรให้การสนับสนุนสถานศึกษาได้นำรูปแบบการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ RACI model ไปปรับใช้ให้เหมาะสมในการกำหนดบทบาทของกลุ่มคนในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา

1.3 การบริหารสถานศึกษา ทั้งด้านวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป ผู้บริหาร คณะครู ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรร่วมกันวางแผนกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน และตัดสินใจ การส่งเสริมสังคมการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง โดยกำหนดคุณธรรมที่จะสร้างให้ผู้เรียนเป็นหลักในการดำรงชีวิตอย่างน้อยหนึ่งคุณธรรมเด่นของสถานศึกษา

2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานสถานศึกษาพอเพียง ในการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

2.2 งานวิจัยฉบับนี้ไม่ได้ค้นพบถึงวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศเกี่ยวกับการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อความพอเพียง ดังนั้นควรวิจัย แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการพัฒนาผู้เรียนสู่วิถีพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. (2534). **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพฯ: บริษัทการพิมพ์.
- นิตา ชูโต. (2548). **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: พรินต์โพร.
- มูลนิธิมั่นพัฒนา. (2554). **ศาสตร์พระราชา...ศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. (ออนไลน์): สืบค้นเมื่อ สิงหาคม 7, 2560, จาก <http://www.manpattanalibrary.com/newsdetail.php?id>.
- วัชรารณณ์ อภิวัชรางกูร. (2546). **รูปแบบการสร้างแรงจูงใจในการร่วมพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดห้วยหิน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง**. วิทยานิพนธ์คุรุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **สรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). **กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา แห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) ฉบับสรุป**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2548). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Arnstein, Sherry R. (1969). *A Ladder of Citizen Participation*. **Journal of the American Planning Association**. 35(4): 216-224.
- Barnard, Chester I. (1983). **The Function of the Executive**. 28th ed. London: Harvard University.
- Holden, M. and Conelly, S. (2004). **The Learning City: Urban sustainability education and building toward WUF legacy**. In H. P. Oberlander (ed.) *The Vancouver Working Group Discussion Papers for the World Urban Forum*. Ottawa: Government of Canada.
- Senge, P. M.. (1990). **The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization**. New York: Doubleday/Currency.
- Strauss, A. L. and Corbin, J. M.. **Basic of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory**. 2nd ed. California: Sage.
- Publication. Value Based Management.net. 2016. **Agreeing on Roles and Responsibilities: Summary of RACI**. (Online). Retrieved August 21, 2017, From: http://www.valuebasedmanagement.net/methods_raci.html.